

Mihaela VOINEA

VALENȚE POSTMODERNE ALE ȘCOLII ROMÂNEȘTI ACTUALE

Postmodernismul, curentul cultural-științific dominant al epocii noastre, se vrea o soluție a tuturor neîmplinirilor modernității. De aceea, mulți teoreticieni ai postmodernismului văd această mișcare fie ca o „revoltă” împotriva modernității, fie ca o continuare a modernității, dar pe alte coordonate.

David Lyon subliniază că acest concept „ne atrage atenția asupra unor probleme importante privind schimbările sociale contemporane”, un concept care „invită la participarea la o dezbatere asupra naturii și direcțiilor societății actuale, într-un context globalizat”¹ și care atrage atenția asupra faptului că „socialul și culturalul trebuie luate împreună”².

Ca efect al societății postmoderne, apar anumite paradoxuri cum sunt: *individualismul* într-o societate care aspiră spre *globalizare*; *comunicare universală* și *lipsa/dificultatea comunicării interpersonale*; posibilitatea de a intra ușor în *legătură cu semenii fără limite de spațiu și timp*; *înstrăinarea* resimțită în relațiile interpersonale etc.

Postmodernismul, afirmă același autor, „este asociat pe bună dreptate cu o societate în care stilul de viață al consumatorului și consumul în masă domină viața conștientă a membrilor ei. Totul este transformat în marfă”³.

Școala, ca o oglindă a societății, reflectă „în mic” ceea ce, la nivelul colectivității, întâlnim la alte dimensiuni: crize, succese, mentalități, stereotipuri, speranțe, neîmpliniri. Ca urmare, însăși școala a început să funcționeze după logica economiei de piață. Educația este un „bun” care trebuie să satisfacă nevoile „clienților” săi. Deși unii specialiști în educație nu sunt de acord cu viziunea instrucției ca „bun de consum”, se pare că această perspectivă este cea mai profitabilă, deocamdată, deoarece așa se stimulează creșterea calității în învățământ.

Funcționând după logica economiei de piață și în spiritul postmodern al vremii, școala românească actuală, pentru a satisface cu adevărat exigențele societății, cu caracteristicile prezentate mai sus, trebuie să facă față unei adevărate provocări, și anume: postmodernizarea școlii.

Aceasta este soluția propusă de majoritatea specialiștilor în științele educației, impusă de faptul că – așa cum remarcă membrii Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI, coordonator J. Delors – școlile și profesorii „și-au pierdut în mare măsură poziția de lideri în formarea educativă a copiilor, se văd nevoiți să facă față unei noi provocări: aceea de a face școala mai atractivă pentru copii”⁴.

Într-adevăr, astăzi școala nu mai este aceea care deține monopolul în formarea tinerei generații, dar rolul ei și al profesorilor nu poate fi pus la îndoială. Acest rol însă capătă noi dimensiuni, care decurg din problemele complexe ale lumii în care trăim: tehnologizarea, globalizarea, comunicarea universală, multiculturalitatea.

Postmodernismul impune în educație o nouă paradigmă, cea existențial-umanistă, care pune în centrul preocupărilor sale *persoana*.

Unele dintre consecințele acestei paradigme sunt descrise pe larg de către E. Păun, într-un capitol intitulat sugestiv *O lectură a educației prin grila postmodernității*⁵.

Acestea sunt:

„– revalorizarea dimensiunii subiective a actului educațional;

¹ David Lyon, *Postmodernitatea*, București, Ed. Du Style, 1999, p. 131.

² *Ibidem*, p. 132.

³ *Ibidem*, p. 98.

⁴ Jacques Delors (coord.), *Comoara lăuntrică*, Iași, Ed. Polirom, 2000, p. 120.

⁵ Emil Păun, Dan Potolea, *Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative*, Iași, Ed. Polirom, 2002, pp. 19-20.

– educația centrată pe elev în calitate de persoană cu caracteristicile sale specific-diferențiatore;
– relația educațională este văzută ca o interacțiune cu o dimensiune simbolică și interpretativă dominantă, o relație în care profesorul și elevul sunt «constructori» de sensuri și semnificații și care generează și se bazează pe o puternică investiție cognitivă dar și afectivă. ... Profesorul nu lucrează asupra elevilor, ci cu elevii și pentru aceștia, pare a fi mesajul esențial al orientărilor postmoderniste în educație;

– o nouă modalitate de abordare a curriculumului, abordarea în termeni de cultură, care pleacă de la analiza contextelor culturale în care se structurează și se instituționalizează curriculumul;
– contribuții interesante în ceea ce privește transpoziția didactică (avem de-a face cu un curriculum «construit» și reinventat de profesor și elevi într-un proces de negociere cotidiană)”.

Postmodernizarea școlii este o soluție dacă luăm în considerare faptul că acest curent pune în centrul tuturor preocupărilor *individul*, însă nu un individ abstract, ideal, rupt de realitatea în care trăiește, ci un individ concret, cu dificultățile și realizările sale. În acord cu acestea, și școala trebuie să răspundă cerințelor individului. Ideea este surprinsă foarte bine de Emil Păun: „Putem vorbi de o reînțoarcere a individului ca actor în spațiul social și o resurrecție a elevului în calitate de persoană cu caracteristicile sale specific-diferențiatore ce trebuie valorizate maximal, constituie dimensiunea dominantă a pedagogiei postmoderne”⁶. Aceste aspecte sunt surprinse și de reforma educațională din țara noastră, mai concret, reforma curriculară are ca obiectiv fundamental substituirea școlii profesorului cu *școala elevului*⁷. Aceasta prezintă unul dintre avantajele postmodernizării școlii.

Școala elevului are drept implicație schimbarea funcțiilor pe care profesorul este așteptat să le exercite. Astfel, cadrul didactic devine „inițiatorul și organizatorul procesului, dar cele care dau seamă de (in)succesul întregii activități sunt rezultatele elevului”⁸.

Observăm faptul că accentul în școala postmodernă cade pe învățare și pe rezultate, interesele individului și eficiența acțiunilor sale devin criteriul major de organizare a procesului de învățământ. Cadrele didactice trebuie să dovedească calități legate de adaptarea la schimbare, de formarea de competențe, creativitate în modul de a pune în valoare capacitățile fiecărui elev. Iată, deci, încă una din valențele pozitive ale postmodernizării școlii.

O altă consecință a acestui fenomen este accentul pus pe formarea de *competențe*. Pedagogul german H. Siebert subliniază faptul că este necesară înlocuirea conceptului calificării cu teza dezvoltării competențelor, care se „realizează «pe viu», în contextele sociale și profesionale, și doar prin experiență. Competențele se formează în urma intersectării proceselor de învățare organizate și a celor informative, prin combinarea influențelor socializării cu activitățile intenționale de instruire”⁹. De asemenea, se accentuează rolul metacompetențelor, atât în învățare, cât și în predare, și rolul unor formatori înalt calificați, capabili de a stimula învățarea.

Aceasta este una dintre concluziile autorului mai sus menționat: „Pedagogia postmodernă accentuează organizarea situațiilor și contextelor de așa natură încât să încite la învățare”¹⁰.

Remarcăm accentul, pus de toți specialiștii, pe individ (elev) și formarea unor competențe necesare lumii noastre, care solicită anumite atitudini, responsabilități, deprinderi etc., dar numai profesorii cu o anumită formare pot reuși în această lucrare.

⁶ *Ibidem*, p. 20.

⁷ Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu. Studiu de impact*, Iași, Ed. Polirom, 2002, p. 50.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Horst Siebert, *Învățare autodirijată și consilierea pentru învățare. Noile paradigme postmoderne ale instruirii*, Iași, Ed. Institutul European, 2001, p. 37.

¹⁰ *Ibidem*, p. 260.

Mai mult, se solicită chiar și profesorilor competențe noi, atât de ordin relațional, cât și metodologic. Comportamentul tolerant nu se dezvoltă într-un mediu autoritar, unde domină profesorul care folosește metode „clasice” centrate pe aspectul informativ.

Acest punct de vedere este susținut de Micheline Rey, care argumentează faptul că, pentru a forma competențe sociale, de pildă, atât de mult utilizate azi, nu sunt suficiente cunoștințele teoretice, ci comportamente care promovează toleranța sau empatia, atât în relațiile cu elevii, dar și cu celelalte cadre didactice: „Profesorii și educatorii se vor strădui să facă astfel încât noțiunile referitoare la aceste aspecte (interdependență, demnitate, libertate, justiție, drept, nonviolență, respectul de sine și respectul față de semenii, empatie, negociere, cooperare, descoperirea și depășirea prejudecăților) să prindă contur în comportamentul lor practic. Un astfel de climat nu se poate realiza de la sine. Trebuie ca profesorii să trăiască ei înșiși (mai întâi) comunicarea și aceasta să fie reală și pozitivă în instituție, fiindcă elevii sunt receptivi la ceea ce sunt și trăiesc profesorii lor, ca și la ceea ce spun sau îi învață. Ea presupune organizarea școlii și a clasei într-o manieră favorabilă acestei experiențe”¹¹.

Tot în acest sens, un studiu realizat de un colectiv de cercetători americani, privind dimensiunea etică a predării, a condus la concluzia că profesorii nu pot promova ceva – nu pot produce schimbări – în elevi dacă ei nu posedă acel ceva (nu se poate învăța comportamentul democratic cu un profesor care nu promovează el însuși democrația și nu practică un comportament pe măsură).¹²

Ideea dimensiunii morale a profesiei de educator este subliniată în repetate rânduri de M. Fullan, care demonstrează că aceasta se impune mai ales azi, în societatea postmodernă. Deși schimbarea este un atribut intrinsec al postmodernismului, după cum arată autorul, „schimbarea fără scop moral este schimbare de dragul schimbării”, deoarece, se arată mai departe, „dacă profesorii vor deveni agenți ai schimbării cu deprinderi morale, ei vor diferenția viața elevilor, indiferent de ceea ce au acumulat ei, și îi vor ajuta să-și dezvolte capacitatea de a înfrunta schimbarea”¹³.

Ca o consecință a celor spuse, apare necesitatea formării unui anumit etos al cadrelor didactice, care să promoveze responsabilitatea, dorința de perfecționare, atitudini și valori necesare contemporaneității.

În ciuda schimbărilor ce au intervenit în ultimii ani în toate domeniile, în ciuda tehnologiilor performante care par să cucerească tot mai mult teren, școala este cea care rămâne principala instituție cu impactul cel mai puternic în formarea omului ca personalitate armonios dezvoltată.

Astăzi, cei patru piloni ai educației sunt: *a învăța să știi*, *a învăța să faci*, *a învăța să trăiești împreună cu alții* și *a învăța să fii* – așa cum arată raportul Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI –, accentul căzând pe *a învăța să fii*, adică pe dezvoltarea omului „în toată bogăția personalității sale, a complexității formelor sale de expresie și a diverselor sale opțiuni, ca individ, membru al familiei și al comunității, cetățean și producător, creator al unor noi tehnici sau spirit novator”¹⁴. În acest sens, educația – se afirmă în continuare – „nu trebuie să neglijeze nici o latură a potențialului uman: memoria, rațiunea, simțul estetic, calitățile fizice și capacitatea de a comunica”¹⁵.

O altă idee subliniată frecvent, din perspectiva noilor teorii despre inteligența umană (teoria inteligențelor multiple – H. Gardner, și inteligența emoțională – D. Goleman), este aceea că școala este mediul în care elevii învață și exersează comportamente de adaptare eficiente.

¹¹ Pierre Dasen, Christiane Perregaux, Micheline Rey, *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Iași, Ed. Polirom, 1999, p. 185.

¹² Arthea J. S. Reed, Verna E. Bergemann, Mary W. Olson, *In the Classroom: An Introduction to Education*, McGraw-Hill Companies (S. U. A.), 1998, p. 523.

¹³ Michael Fullan, *Change Forces: Probing the Depths of Educational Reform*, London & Philadelphia, The Falmer Press, 1993, pp. 4-5.

¹⁴ J. Delors (coord.), *op. cit.*, pp. 77-78.

¹⁵ *Ibidem*.

Autorul lucrării *Inteligența emoțională*, Daniel Goleman, într-un capitol dedicat rolului școlii în dezvoltarea inteligenței emoționale, arată că „școala devine un loc în care copiii sunt crescuți învățând lecțiile de bază pentru viață, pe care altfel nu ar avea unde să le primească”¹⁶. Se afirmă astfel o altă consecință a postmodernizării școlii, faptul că activitatea didactică trebuie să dezvolte și dimensiunea afectivă a personalității umane, aspect neglijat multă vreme.

Toate cele arătate până acum demonstrează complexitatea rolurilor și responsabilităților ce revin profesorilor în școla postmodernă.

Ei trebuie să-și asume aceste noi roluri și responsabilități, pentru a răspunde provocărilor lansate de spiritul postmodern al epocii noastre.

Abstract

This paper is focused on the changes of school in postmodern society.

The school culture is a mirror which reflects the social changes: globalization, multicultural society, new dimensions of communication.

M. Fullan says that it is no exaggeration to say that dealing with change is endemic to post-modern society. On the other hand we have an educational system which is fundamentally conservative.

In this society school and the teachers are forced to make the learning more attractive, to develop new relational and methodological competences for students.

Some of the few post-modern solutions promoted by the educational reform are: the school became a „students’ school” not a „teachers’ school”; the democratic relation between teachers and students; competency-based curriculum.

For example, a students’ school is a school where students learn to adapt to constantly changing environments. They must, therefore, learn, in particular, to observe, search for and select the information they need. They must learn to assess themselves, to know themselves and learn how to learn.

Another example, a democratic relation between teachers and students is necessary for our world because the students must learn democratic life skills. The teachers have an important role because they help students to learn tolerance, dialogue and solidarity, which are fundamental values of democracy and which cannot be learned without putting them into practice.

The needs of learners have changed, so teachers’ skills must evolve, too.

The teachers are „change forces” (M. Fullan) because they are promoting values of dynamic, complex societies and forming competencies to cope with change.

The teachers must see themselves and be seen as experts in dynamics of change.

Teachers’ jobs are more complex than ever before. They must respond to the needs of a different and changing student population, a rapidly changing technology in the workplace, and demands for excellence from all segments of society.

¹⁶ Daniel Goleman, *Inteligența emoțională*, București, Ed. Curtea Veche, 2001, p. 335.